

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ПОЛІЩУК ВІТАЛІЙ ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 796.011.3:159.928-053.5:379.85

**РОЗВИТОК РУХОВИХ І РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ
5-ГО І 6-ГО РОКІВ ЖИТТЯ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ЗАСОБАМИ ДОШКІЛЬНОГО ТУРИЗМУ**

24. 00. 02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп
населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту



Львів – 2008

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії і методики фізичного виховання у ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
ПАНГЕЛОВА НАТАЛІЯ ЄВГЕНІВНА,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди, доцент кафедри
теорії і методики фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор
КРУЦЕВИЧ ТЕТЯНА ЮРІЇВНА,
Національний університет фізичного виховання і спорту,
завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання;

кандидат педагогічних наук, професор
ЖДАНОВА ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА,
Львівський державний університет фізичної культури,
завідувач кафедри рекреації та оздоровчої фізичної
культури.

Захист відбудеться 7 березня 2008 р. о 14.00 годині під час засідання спеціалізованої вченої ради К 35. 829. 01 Львівського державного університету фізичної культури за адресою: 79000, м.Львів, вул. Костюшка, 11.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету фізичної культури (79000, м.Львів, вул. Костюшка, 11).

Автореферат розіслано 5 лютого 2008 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради



М.М. Линець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні посилюється увага суспільства до вирішення проблем формування особистості, її своєчасного фізичного і психічного розвитку, стимулювання творчої активності. Особливого значення ці проблеми набувають у системі навчання і виховання дітей дошкільного віку, що відзначено в основних державних документах.

Зниження рівня фізичного здоров'я населення України, особливо дітей, тривалий час розглядалося лише як результат несприятливої дії соціально-економічних, екологічних та інших чинників. Однак не менш значущим є негативний вплив на стан здоров'я комплексу педагогічних чинників, а саме: інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності, передчасного початку дошкільного систематичного навчання, невідповідності програм і технологій навчання функціональним та віковим особливостям дітей (Видрін В.М., Курамшин Ю.Ф., 1996; Шарманова С.Б., 1998; Федоров О.І., 1999).

Заходи, що були проведені на державному рівні, не викликали значних зрушень, пов'язаних із покращенням фізичного стану дітей дошкільного віку. Зокрема, Цільова комплексна програма „Фізичне виховання – здоров'я нації” (1998-2005) спрямувала спортивну науку і практику на розв'язання оздоровчих завдань фізичного виховання, але вони не були вирішені.

Високі вимоги суспільного життя не дають змоги уникнути збільшення інформаційного навантаження й ускладнення навчальних програм для дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим необхідно забезпечити такі педагогічні умови, які б дозволили підготувати дитину до підвищених інтелектуальних навантажень і при цьому не зменшувати обсяг її рухової активності. На наш погляд, доцільним є застосування інтегрованого підходу, який дозволить гнучко реалізовувати завдання фізичного і розумового виховання дітей дошкільного віку.

Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання в дошкільних закладах присвячено багато наукових праць. Організаційно-педагогічне та методологічне підґрунтя удосконалення системи фізичного виховання дошкільників викладено у дослідженнях Е.С. Вільчовського (1991, 1997), Л.В. Волкова (1990), О.Д. Дубогай (2001), Т.Ю. Круцевич (2003); диференційованому фізичному вихованню в дошкільних закладах присвячено дослідження О.В. Давиденко (1986); питання оптимізації рухової активності старших дошкільників із різним рівнем фізичного стану розробила Н.О. Тупчій (2001).

Разом з тим низка дослідників відзначають наявність взаємозв'язку розумового розвитку і рухової діяльності, фізичної підготовленості та стану здоров'я дитини (Венгер Л.А., 1986; Виготський Л.С., 1984; Запорожець А.В., 1964; Козлова С.А., 2002; Поддьяков Н.Н., 1996; Рубінштейн С.Л., 1999 та ін.), що зумовлює доцільність застосування такої системи навчання, яка передбачає інтегрований освітній, виховний та оздоровчий ефект. Це, з одного боку, сприяє всебічному розвитку дитини, а з іншого – заощаджує час для розвантаження, рекреації та відпочинку. Застосування засобів туризму в дошкільному фізичному вихованні, на наш погляд, створює оптимальні умови для інтегрованого розвитку рухових і розумових здібностей (можливостей) старших дошкільників.

Однак у доступній нам літературі не було виявлено досліджень, пов'язаних з обґрунтуванням теоретико-методичних та організаційно-практичних аспектів

реалізації інтегрованого підходу в процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку, в тому числі засобами туризму.

Отже, недостатня розробка окресленої проблеми зумовила вибір теми нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження, які складають основний зміст цієї роботи, виконувались у 2004-2007 роках, згідно плану ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” та бюджетної науково-дослідної теми „Теоретико-методичні основи формування спортивного стилю життя підростаючого покоління України”, держбюджетної теми Міністерства освіти і науки України “Організаційна структура та критерії оцінювання рівня сформованості спортивного стилю життя підростаючого покоління України”, затвердженими Міністерством освіти і науки України, номери державної реєстрації 0104U003129 і 0107U002979 відповідно. Автором були вивчені взаємозв'язки основних компонентів фізичної підготовленості і розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя; розроблено систему засобів туризму і методів педагогічного впливу, що спрямовані на їх інтегрований розвиток; а також визначенні впливу занять з пріоритетним використанням елементів туризму на показники фізичного стану та інтелектуальних здібностей старших дошкільників.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання дітей 5 і 6 років.

Предмет дослідження – вплив засобів дошкільного туризму на розвиток розумових і рухових здібностей дітей 5 і 6 років.

Мета дослідження – обґрунтувати зміст занять з фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку з пріоритетним використанням елементів туризму для підвищення рівня фізичної підготовленості, розумового розвитку та фізичного здоров'я.

Завдання дослідження:

1. Дослідити стан проблеми в теорії і практиці фізичного виховання за матеріалами літературних джерел.
2. Дослідити вікові особливості рухових і розумових здібностей старших дошкільників.
3. Вивчити взаємозв'язки основних компонентів фізичної підготовленості і розумових здібностей дітей 5 і 6 років.
4. Розробити й обґрунтувати систему засобів туризму і методів педагогічного впливу, що спрямовані на інтегрований розвиток рухових та розумових здібностей старших дошкільників.
5. Визначити вплив занять з пріоритетним використанням елементів туризму на рівень фізичного здоров'я, фізичної підготовленості та розумових здібностей дітей 5- і 6-річного віку.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз і узагальнення досвіду передової педагогічної практики; методи оцінки фізичного здоров'я; антропометричні методи; фізіологічні методи; педагогічне тестування; педагогічне спостереження; психодіагностичні методи; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження:

- вперше доведено взаємозв'язок між фізичними і розумовими здібностями дітей 5 і 6 років у кількісних показниках кореляційного і факторного аналізу;
- вперше визначено структуру фізичних і розумових здібностей дітей 5-6 років, яка свідчить про збільшення з віком інтегрованих факторів досліджуваних здібностей як у дівчаток, так і у хлопчиків, причому у хлопчиків 6 років внесок цих факторів збільшується вдвічі;
- вперше визначено рейтинг рухових здібностей, що найтісніше пов'язані з розумовими здібностями за дисперсійним внеском, та їх співвідношення у загальній структурі фізичної підготовки на заняттях з елементами туризму;
- вперше розроблено педагогічні умови реалізації інтегрованого розвитку фізичних та розумових здібностей дітей 5 і 6 років засобами дошкільного туризму, що включають класифікацію форм роботи, періодизацію навчально-виховного процесу та його зміст;
- доповнено наукові дані про особливості розвитку в онтогенезі моторики дітей 5 і 6 років, їх фізичних здібностей, психічних процесів мовлення і мислення, що характеризуються гетерохронністю, а також наявністю сенситивних періодів.

Практичне значення дослідження:

- розроблено класифікацію форм роботи з фізичного виховання у дошкільному закладі з пріоритетним використанням елементів туризму і краєзнавства: фізкультурні заняття, фізкультурно-оздоровчі заходи, активний відпочинок;
- визначено підходи до планування змісту і засобів методики інтегрованого рухового та розумового розвитку старших дошкільників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності;
- розроблено сценарії екскурсій, пішохідних переходів, цільових прогулянок, походів вихідного дня, прогулянок-походів, фізкультурних (туристських) свят, а також плани-конспекти фізкультурних занять туристської спрямованості, що передбачають поєднаний розвиток рухових і розумових здібностей дітей.

Основні положення дисертації використано для доповнення змісту навчальної дисципліни “Теорія та методика фізичного виховання” і викладено в курсі лекцій для студентів факультетів фізичного виховання Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, а також упроваджено в навчально-виховний процес дошкільного навчального закладу №10 „Любавонька” м.Переяслав-Хмельницького, що підтверджується відповідними актами впровадження.

Особистий внесок дисертанта полягає у постановці проблеми, формуванні методології, проведенні досліджень, аналізі та узагальненні отриманих результатів, упровадженні результатів досліджень у практику роботи зазначених ВНЗ та дошкільних закладів.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень доповідалися на міжнародних наукових конференціях “Проблеми розвитку спортивно-оздоровчого туризму і краєзнавства в закладах освіти” (Переяслав-Хмельницький, 2005-2006), IX, X міжнародних науково-практичних конференціях “Молода спортивна наука України” (Львів, 2005, 2006), II Міжнародній науково-практичній конференції “Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації”

(Дніпропетровськ, 2006), науково-практичній конференції “Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі” (Чернігів, 2007), II Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх”: досвід, досягнення, тенденції” (Тернопіль, 2007).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 9 працях, серед яких навчально-методичний посібник і 8 статей у спеціалізованих виданнях, затверджених ВАК України, з яких 7 одноосібних.

Структура та обсяг дисертації. Текст дисертаційної роботи викладений на 266 сторінках комп'ютерного набору і складається зі списку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, 6 додатків, та списку використаних джерел. Цифрові дані подані у 36 таблицях, проілюстровані 12 рисунками. У роботі використано 268 літературних джерел, з яких 20-іноземних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність роботи; показано зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами; визначено об'єкт і предмет, мету, завдання і методи дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів; обґрунтовано практичне значення роботи; наведено загальні відомості про публікації за матеріалами дисертаційного дослідження.

У першому розділі **“Теоретико-методичні та організаційні засади рухової і розумової діяльності дітей дошкільного віку у процесі фізичного виховання”** проаналізовано та узагальнено дані щодо місця туристсько-краєзнавчої діяльності у фізичному вихованні дітей дошкільного віку; теоретичних основ розумового виховання дошкільників; вікових особливостей розвитку рухів, фізичних здібностей і морфофункціонального стану дітей; перспектив використання туристсько-краєзнавчої діяльності для оптимізації фізичного і розумового виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу.

Вимоги сучасного суспільства зумовлюють раннє навчання, інтенсифікацію навчально-пізнавальної діяльності дітей, що викликає підвищені розумові і нервово-психічні навантаження, зменшення рухової активності дітей. Це зумовлює необхідність розробки інноваційних педагогічних технологій, які змогли б забезпечити інтегрований оздоровчий, освітній і виховний ефект.

Аналізуючи стан проблеми в теорії фізичного виховання, доцільно послуговуватися концепціями “сенситивності розвитку здібностей” (Виготський Л.С., 1984; Венгер Л.А., 1988; Вільчковський Е.С., 1989; Волков Л.В., 1994;) та “єдності фізичного і психічного розвитку дитини” (Павлов І.П., 1951; Анохін П.К., 1979; Запорожець А.В., 1986; Леонтьєв А.Н., 1999; Рубінштейн С.Л., 1999), які дають підстави розглядати організм дитини як цілісну динамічну систему, що має різні темпи вікового розвитку рухових і розумових здібностей. Ці теоретичні положення дозволяють говорити про доцільність педагогічних впливів, спрямованих на інтегрований розвиток рухових і розумових здібностей дітей у процесі фізичного виховання.

Застосування засобів туристсько-краєзнавчої діяльності в процесі фізичного виховання в дошкільних навчальних закладах створює найбільш прийнятні умови для реалізації завдань фізичного і розумового виховання, коли відбувається

взаємопроникнення та інтеграція всіх видів діяльності дітей: рухової, предметно-практичної, духовної, освітньої, мовленнєвої, пізнавальної. Важливим є і факт того, що в умовах постійного дефіциту інвестицій в охорону здоров'я населення України вдосконалення системи дитячого туризму може бути ефективним і недорогим засобом реалізації оздоровчих програм. Однак комплексні програми виховання і навчання дошкільників, що діють в Україні ("Дитина", "Малятко", "Базовий компонент дошкільної освіти в Україні"), не передбачають активізацію рухового режиму дітей за допомогою засобів туризму, які б дозволили не тільки вдосконалювати рухову сферу дошкільників, але й формувати їхні особистісні якості. Засоби туризму ще не знайшли системного застосування в організації фізичного виховання в дошкільних закладах, що пов'язано з недостатньою розробкою організаційно-методичних підходів до використання елементів туристсько-краєзнавчої діяльності у практиці дошкільного фізичного виховання для гармонійного розвитку особистості дитини.

У другому розділі **"Методи та організація дослідження"** описано та обґрунтовано систему методів дослідження, адекватних його об'єкту, меті й завданням, а також етапи дослідження.

Дослідження проводилися протягом 2004-2007 років трьома етапами на базі дошкільного навчального закладу №10 "Любавонька" м. Переяслав-Хмельницького Київської області. Досліджувані контингентом були діти 5-го і 6-го років життя - вихованці дошкільного навчального закладу.

Перший етап досліджень (2004-2005 рр.) – вивчення, аналіз та узагальнення вітчизняних і закордонних джерел з питань методології, теорії і практики фізичного виховання дітей дошкільного віку. Розроблено комплексну програму дослідження рухової системи і розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя, що передбачала 29 вимірювань, кожне з яких визначало окремий компонент фізичного розвитку, функціональних можливостей, рухової і фізичної підготовленості, мовлення та операцій мислення дітей. Проведено констатуючий експеримент, який складався з таких елементів: вивчення стану здоров'я дітей на основі індивідуальних медичних карт; визначення біологічного віку дітей, рівня їхнього фізичного розвитку; тестування рівня фізичної і рухової підготовленості, компонентів функціональних можливостей і розумових здібностей на основі розробленої програми досліджень.

У дослідженнях взяли участь 162 дитини, з них 68 дітей 5-го року життя (28 дівчаток і 40 хлопчиків) та 94 дошкільники 6-го року життя (41 дівчинка і 53 хлопчики).

Другий етап досліджень (2005-2006 рр.) - математична обробка даних досліджень рухової системи і розумових здібностей дошкільників; вивчення взаємовпливу і взаємозв'язку компонентів фізичного розвитку, функціональних можливостей, рухової і фізичної підготовленості, складових розумових здібностей (мислення і мовлення) дітей; розробка педагогічних дій, що забезпечують оптимальний розвиток рухових і розумових здібностей дітей 5-го та 6-го років життя в процесі фізичного виховання з цілеспрямованим використанням елементів туристсько-краєзнавчої діяльності в умовах дошкільної освітньої установи.

Третій етап (2006-2007 рр.) - основний педагогічний експеримент. У кожній віковій групі були створені контрольні (77 дітей) та експериментальні (85

дітей) групи. Показники компонентів фізичного розвитку, функціональних можливостей, рухової і фізичної підготовленості, інтелектуальних здібностей у контрольних та експериментальних групах були практично однорідними.

В експериментальних групах процес фізичного виховання був побудований на основі педагогічних дій, що передбачали широке використання елементів туризму і краєзнавства. У контрольних групах всі організаційні форми занять фізичними вправами проводили згідно зі змістом комплексної програми навчання і виховання „Дитина”.

У третьому розділі дисертації **„Рухова підготовленість, морфофункціональний стан і розумові здібності дітей 5 і 6 років”** проаналізовано результати досліджень морфофункціонального стану, рухової і фізичної підготовленості, стану здоров'я дітей 5-го і 6-го років життя, а також рівень розвитку мовлення та операцій мислення.

Загальна оцінка фізичного розвитку досліджуваних дітей показала, що більшість з них мають гармонійний розвиток. Щодо функціонального стану серцево-судинної системи було з'ясовано, що показники пульсу дійсного спокою у 5-6-річних дітей відповідали належним. Середні показники систолічного, діастолічного тиску, а також пульсового артеріального тиску в обох статевих вікових групах відповідали віковим нормам.

Результати оцінювання фізичної працездатності дозволяють зробити висновки про її задовільний рівень у дівчаток 5 років і у дівчаток і хлопчиків 6-річного віку. У хлопчиків 5 років рівень працездатності вищий і відповідає середньому рівню. Лише показники функціонального стану дихальної системи у досліджуваних дітей відстають від характерних для цього віку.

Для всебічної оцінки рухової підготовленості дошкільників ми враховували не тільки кількісні показники основних рухів (біг, стрибки, метання), але і якість виконання цих рухових дій, зіставляючи їх із критеріями для цих вікових груп. У дітей 5-річного віку високий рівень рухової підготовленості відзначений у 32,2% дівчаток і 25% хлопчиків. Переважна кількість дітей цього віку має задовільну рухову підготовленість (середній рівень – 46,4% досліджуваних дівчаток і 60% - хлопчиків). Незадовільна рухова підготовленість (низький рівень) виявлена у 21,4% дівчаток і 15% хлопчиків. У 6-річних дівчаток майже однакова кількість відповідала високому і середньому рівню – 43,9 і 48,8% відповідно, і тільки 7,3% дівчаток мали низький рівень рухової підготовленості. Щодо хлопчиків, то вони майже пропорційно були диференційовані за відповідними рівнями розвитку моторики – високий (32,1%), середній (35,8%) і низький (32,1%).

Аналіз фізичної підготовленості старших дошкільників (табл. 1) свідчить, що найвищі темпи річного приросту були в показниках гнучкості, динамічної витривалості, швидкісно-силових здібностей, а також – спритності. Імовірно, високі темпи приросту показників цих фізичних здібностей у віці від 5 до 6 років зумовлені тим, що цей вік є сенситивним для їх розвитку. Виявлені також значні позитивні зміни у розвитку швидкості (бігу та частоти рухів).

Біологічний вік досліджуваної групи дошкільників у більшості випадків (n=142) відповідає паспортному. Аналіз захворюваності виявив, що за даними диспансерного обліку 39% дітей мають хронічні захворювання і загальний рівень здоров'я нижчий від середнього.

Таблиця 1

**Приріст показників фізичної підготовленості дошкільників від
5-до 6-річного віку**

Руховий тест	Здібність	Приріст, %	
		Дівчатка n=69	Хлопчики n=93
Метання м'яча в ціль (бали)	(Просторове орієнтування) Спритність	0	1,2
Стрибки на точність (бали)	(Оцінка і регуляція просторових і силових параметрів) Спритність	28,6	25,6
Нахил уперед, стоячи на лаві (см)	Гнучкість	33,6	40,8
Динамометрія (права) (кг)	Сила м'язів кисті	0	5,9
Динамометрія (ліва) (кг)	Сила м'язів кисті	0	-1,9
Стрибок у довжину з місця (см)	Швидкісно-силова	18,2	25,2
Метання набивного м'яча (1кг) сидячи на дальність (м)	Швидкісно-силова	35,3	22,2
Біг 20м (с)	Швидкість	16,5	7,4
Швидкість рухів кистю (кількість разів)	Частота локальних рухів	8,7	29,8
Біг із середньою швидкістю (м)	Динамічна витривалість	25,4	30,3

Вивчення розумових функцій свідчить, що мовлення та операції мислення у дітей досліджуваної групи розвиваються гетерохронно. Найбільші темпи приросту (табл. 2) були зафіксовані у хлопчиків у розвитку таких компонентів мислення, як порівняння (30,7%) й абстрагування (22,2%). Ймовірно, це пов'язане із віковим удосконаленням аналітико-синтетичної роботи кори великих півкуль головного мозку. Також висока інтенсивність розвитку таких процесів, як узагальнення, мовлення та операції мислення у хлопчиків. У показниках інших операцій мислення дітей виявлена позитивна динаміка - від 3,9 до 10,9%.

Таблиця 2

**Приріст показників психічних процесів мислення і мовлення
дітей 5-го і 6-го років життя**

Психічні процеси	Приріст (%)	
	Дівчатка, n=69	Хлопчики, n=93
Операція мислення (аналіз) (бали)	3,9	10,9
Операція мислення (синтез) (бали)	5,8	6,5
Операція мислення (порівняння) (бали)	7,7	30,7
Операція мислення (абстрагування) (бали)	7,7	22,2
Операція мислення (узагальнення) (бали)	5,8	14,3
Операція мислення (конкретизація) (бали)	5,8	8,9
Мовлення (бали)	9,5	12,7

Проведений кореляційний аналіз дозволяє констатувати, що рівень розвитку мовлення і всіх операцій мислення дітей 5 і 6 років у певній мірі взаємопов'язаний з функціональним станом їхнього організму, фізичним розвитком та руховою підготовленістю.

Зокрема, вірогідні ($P < 0,05$) кореляційні взаємозв'язки встановлені у дітей 5- і 6-річного віку між такими руховими тестами, як нахил уперед стоячи ($r = 0,27 - 0,30$), метання м'яча в ціль ($r = 0,30$), та операціями мислення аналізом і синтезом; швидкістю локальних рухів ($r = 0,48$), метанням набивного м'яча на дальність та

конкретизацією ($r=0,36$); між стрибком у довжину з місця та операціями узагальнення ($r=0,39-0,36$) і конкретизації ($r=0,33$), що свідчить про можливість цілеспрямовано впливати фізичними вправами на розвиток фізичних здібностей та опосередковано – на підвищення показників розумової діяльності.

Факторний аналіз дозволив виявити, що у віці від 5 до 6 років збільшується вагомість інтегрованих факторів фізичних і розумових здібностей як у дівчаток, так і у хлопчиків. Причому у хлопчиків 6 років внесок таких факторів збільшується майже вдвічі.

Спільним для факторної структури рухової і розумової діяльності дівчаток та хлопчиків 5 і 6 років є наявність таких наступних взаємопов'язаних факторів: показники фізичних здібностей, морфофункціонального стану, мовлення та операцій мислення (рис. 1).

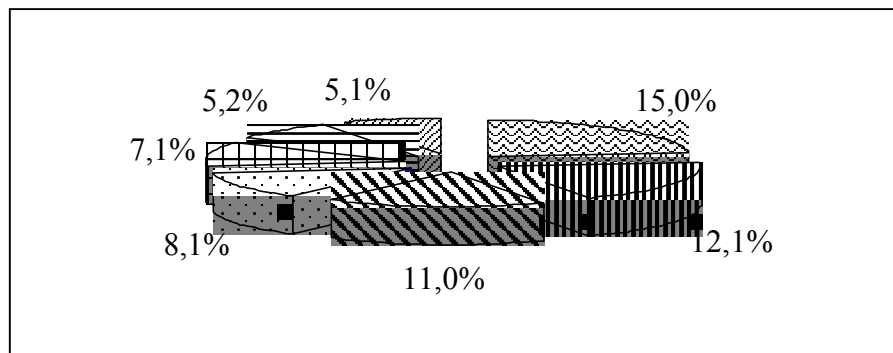


Рис. 1. Факторна структура рухової і розумової діяльності хлопчиків 6 років

Примітка: - фізичні і розумові здібності; — функція дихання, фізичні здібності та узагальнення; — фізичний розвиток і функціональний стан; — швидкісна витривалість і порівняння; — функціональний стан і розумові здібності; — фізична працездатність і розумові здібності; - мовлення і функціональний стан.

Наведені дані стали основою для розробки системи інтегрованого рухового і розумового розвитку старших дошкільників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності.

Четвертий розділ „Оптимізація процесу фізичного і розумового виховання дітей старшого дошкільного віку з цілеспрямованим використанням елементів туристсько-краєзнавчої діяльності” присвячено обґрунтуванню та розробці системи інтегрованого рухового і розумового розвитку старших дошкільників у процесі фізичного виховання засобами дитячого туризму в умовах дошкільного навчального закладу.

У процесі проведення педагогічного експерименту констатуючого характеру (розділ 3) щодо вивчення психофізичної структури дітей 5-го і 6-го років життя було доведено, що застосування системи інтегрованого рухового і розумового розвитку старших дошкільників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності, може сприяти як зростанню фізичної підготовленості, так і розвитку розумових здібностей.

Для досягнення мети фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку, сприяння гармонійному формуванню особистості дитини було визначено два блоки завдань: специфічні і загальнопедагогічні.

Реалізація педагогічних умов, спрямованих на інтеграцію рухової і розумової діяльності дитини в процесі фізичного виховання передбачала організацію фізкультурних занять туристсько-краєзнавчої спрямованості на основі системного підходу, який включав три базових принципи: принцип системності, принцип домінант і принцип варіативності засобів фізичного виховання.

Організація занять, спрямованих на інтегрований розвиток рухових та розумових здібностей дітей 5 і 6 років за допомогою засобів дошкільного туризму передбачала здійснення педагогічних дій у таких напрямках: фізичне виховання, інтелектуальне виховання, соціально-педагогічне виховання.

Для ефективного вирішення завдань цих напрямків зміст навчального процесу з фізичного виховання було доповнено розділами навчальної інформації зі сфер Базового компоненту дошкільної освіти України (2003) („Природа”, „Культура”, „Люди” та „Я сам”).

Педагогічні умови навчально-виховної роботи з використанням засобів дитячого туризму включали форми занять, періодизація процесу фізичного виховання та його зміст.

За нашою класифікацією форм роботи з фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі з пріоритетним використанням елементів туризму і краєзнавства було виділено три блоки :

- фізкультурні заняття з елементами туристсько-краєзнавчої діяльності, які проводили не рідше ніж один раз на тиждень на відкритому повітрі на території дитячого садка або за його межами (у природному середовищі); вони передбачали: переходи, прогулянки-походи, заняття-тренування, ігрові заняття, колові тренування, сюжетно-рольові заняття, дидактичні ігри;

- фізкультурно-оздоровчі заходи: засоби туризму вводили в ранкові та вечірні прогулянки не рідше ніж два рази на тиждень у формі екскурсій, цільових прогулянок, топографічних прогулянок, рухливих ігор з пошуковими ситуаціями, ігрових комплексів у приміщенні, та на території дитячого садка з використанням природних і соціальних об'єктів;

- активний відпочинок дітей: походи вихідного дня за участю батьків, туристські свята у формі ігрових комплексів і прогулянок-походів; „День здоров'я” також проводили у формі туристського зльоту.

Планування змісту і засобів системи інтегрованого рухового та розумового розвитку старших дошкільників здійснювалося з урахуванням вікових особливостей фізичних і розумових здібностей дітей 5 - 6 років і складалося з трьох сезонних циклів: осіннього, зимового і весняного.

Результати факторного аналізу показників фізичних і розумових здібностей дітей 5-6 років дозволили виділити рухові якості, які більшою мірою пов'язані з розумовими здібностями, визначити їхній рейтинг за дисперсійним внеском та співвідношення у загальній структурі фізичної підготовки на заняттях з елементами туризму.

За рейтингом вони розподіляються так: I – координаційні здібності (точність виконання просторово-часових та силових характеристик рухів); II – швидкісно-силові; III – швидкісні; IV – загальна витривалість; V – сила; VI – гнучкість. Це дало змогу визначити співвідношення фізичних вправ різного спрямування у заняттях з елементами туризму: на координацію – 30% часу, швидкісно-силові

вправи – 25%, на швидкість – 20%, загальну витривалість – 15%, силу – 5%, гнучкість – 5% (табл.3).

Таблиця 3

Засоби фізичної підготовки в процесі занять туристської спрямованості з дітьми 5-6 років

Фізичні здібності	Вправи, ігрові завдання, рухливі ігри	Обсяг у загальній структурі занять (%)
1	2	3
Координаційні	Ходьба по колоді, поваленому дереву, камінню, тросу тощо; біг „змійкою” між деревами, кущами; біг по колоді тощо.; стрибки в гору з діставанням гілок, листя, шишок тощо.; метання шишок, жолудів, каштанів на дальність тощо.; туристські вправи на льодових, снігових, трав'янистих схилах; переправи через перешкоди; рухливі ігри „У лісі на горбочку” та ін.	30
Швидкісно-силові	Ходьба вгору, згори по різному ґрунту; біг по колу навкруги дерева, куща; перестрибування через доріжки тощо.; лазіння різними способами; метання на дальність камінців; рухливі ігри та ін.	25
Швидкісні	Біг наввипередки до певних орієнтирів (дерева, куща); біг з ловінням (гра „Лісовий квач”); біг наввипередки за сигналом із різних вихідних положень; стрибки на місці; зістрибування з невеликої висоти; рухливі ігри; туристські вправи прикладного характеру і т.ін.	20
Загальна витривалість	Переходи, прогулянки, екскурсії, походи вихідного дня (до 5 км, тривалість 2-3 години), переправи через перешкоди.	15
Сила	Стрибки на місці; в упорі стоячи на колінах повзання по траві; лазіння по канату, гімнастичній стінці; вправи і пересування з рюкзаком і т.ін.	5
Гнучкість	Стрибки через невеликі природні перешкоди-струмки, рівчаки; метання вгору різних предметів; різновиди лазіння і т.ін.	5

Змістовий блок пропонованої програми занять передбачає різні за змістом види туристської підготовки: теоретичну, фізичну, технічну, тактичну і психологічну (рис.2).

Розроблені організаційно-педагогічні умови проведення занять з елементами туризму були впроваджені у навчально-виховний процес в експериментальних групах дошкільнят 5 і 6 років. У контрольних групах заняття проводили за комплексною програмою навчання і виховання „Дитина”.

Порівняння даних, отриманих під час проведення педагогічного експерименту, свідчить, що в експериментальних групах у дітей 5-6 років (у хлопчиків і у дівчаток) спостерігаються значно вищі ($P < 0,05$) результати у показниках морфофункціонального стану, фізичної підготовленості і розумових здібностей, що підтверджує доцільність використання методики інтегрованого рухового та розумового розвитку старших дошкільників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності (рис. 3, 4).



Рис.2. Зміст інтегрованого рухового і розумового розвитку старших дошкільників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності.

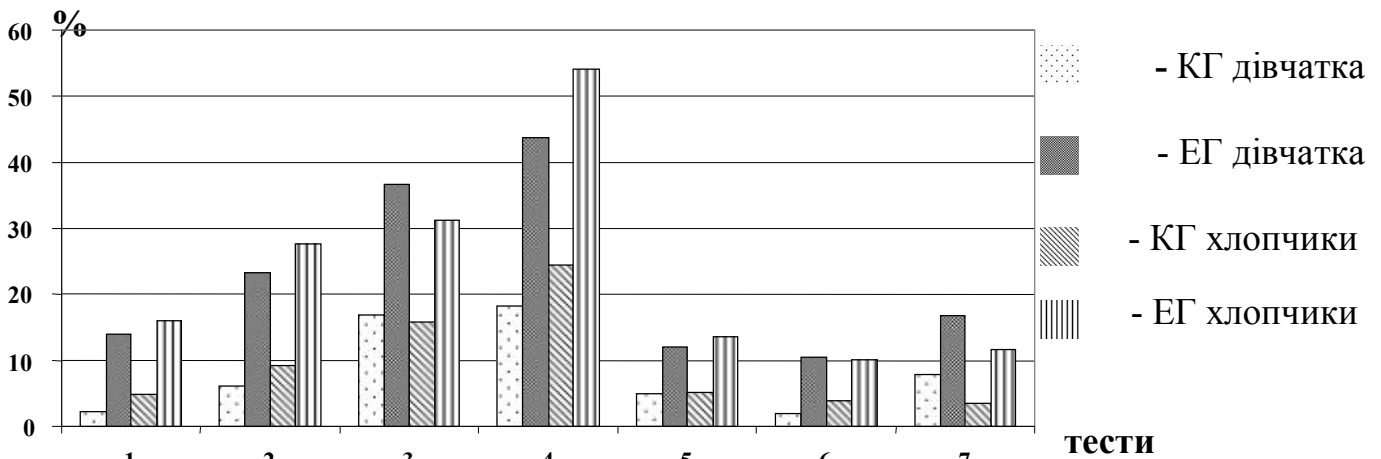


Рис. 3. Зміни показників фізичної підготовленості 6-річних дівчаток і хлопчиків упродовж експерименту:

Примітка: 1 – стрибки на точність; 2- нахил уперед, стоячи на лаві; 3 – динамометрія (права); 4 – динамометрія (ліва); 5 – стрибок у довжину з місця; 6 – біг 20 м; 7 – біг із середньою швидкістю.

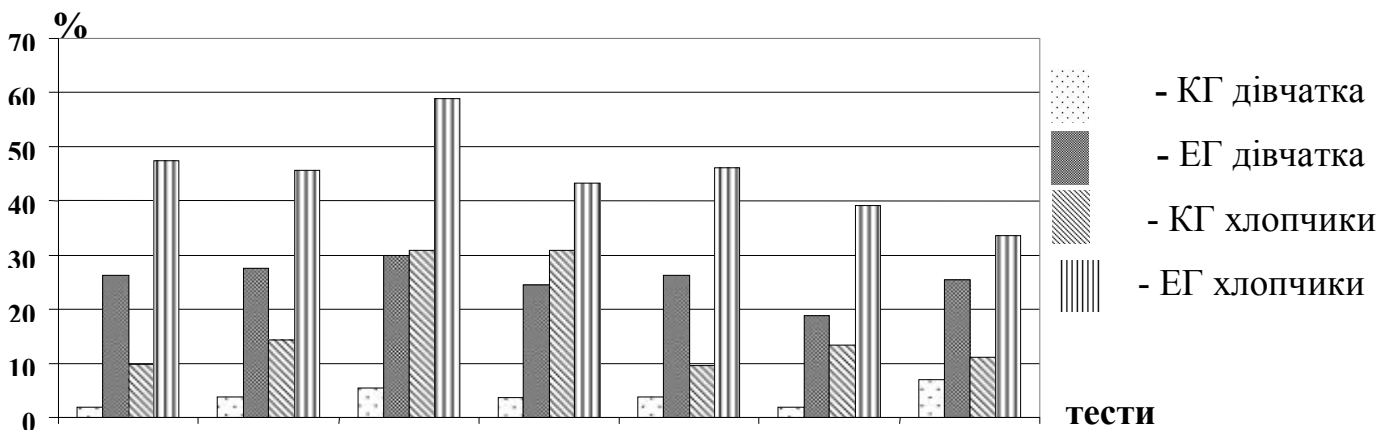


Рис. 4. Зміни показників психічних процесів 6-річних дівчаток і хлопчиків упродовж експерименту:

Примітка: 1-операція мислення „аналіз”; 2-операція мислення „синтез”; 3-операція мислення „порівняння”; 4-операція мислення „абстрагування”; 5-операція мислення „узагальнення”; 6-операція мислення „конкретизація”; 7-мовлення.

У п'ятому розділі „Аналіз та узагальнення результатів” підведено підсумки дисертаційної роботи, у яких показано, що впровадження системи інтегрованого розвитку рухових і розумових здібностей старших дошкільників у процесі фізичного виховання з пріоритетним використанням елементів туризму і краєзнавства сприяє підвищенню рівня фізичної підготовленості, фізичного здоров'я та вдосконаленню психічних процесів мислення і мовлення.

У результаті досліджень отримано три групи даних.

Підтверджено теоретичну концепцію єдності фізичного і психічного розвитку дитини (Павлов І.П., 1951; Аркін Е.А., 1968; Анохін П.К., 1979; Бернштейн Н.А., 1991), яка проявляється у взаємозв'язку параметрів, що характеризують морфофункціональний стан, рухову і фізичну підготовленість, рівень розвитку психічних процесів мовлення та мислення.

Доповнено та розширено результати інших досліджень про особливості розвитку в онтогенезі: моторики дітей 5 і 6 років (Аркін Е.А., 1968; Вільчковський Е.С., 1983, 1989, 2001; Кистяковська М.Ю., 1978; Кравчук А.І., 1986; Степаненкова Е.Я., 2001); їхніх фізичних здібностей (Вавилова Е.М., 1981; Волков В.М., 1981; Волков Л.В., 1994; Давидов В.Ю., 2003; Вільчковський Е.С., 2004; Круцевич Т.Ю., 2003; Пивовар А.А., 2005; Іваненко В.П., Безкопильний О.П., 2006); психічних процесів мовлення і мислення (Запорожець О.В., Ельконін Д.Б., 1964; Поддяков М.М., 1984; Богоявленська Д.Б., 1987; Венгер Л.А., 1988; Булах І.С., 1989; Леонтьєв О.Н., 1999; Урунтаєва Г.А., 2001; Ушакова О.С., 2004), що характеризуються гетерохронністю у своєму розвитку, а також наявністю сенситивних періодів, які визначають вибірковість педагогічних впливів (Кузнецова З.І., 1975; Фарфель В.С., 1977; Виготський Л.С., 1984; Гужаловський А.А., 1984; Волков Л.В., 1994).

Уперше: доведено взаємозв'язок між фізичними здібностями і психічними процесами мислення та мовлення дітей 5 і 6 років у кількісних показниках кореляційного та факторного аналізу; визначено структуру й динаміку фізичних і рухових здібностей дітей 5-6 років, яка свідчить про збільшення з віком інтегрованих факторів фізичних та рухових здібностей як у дівчаток, так і у хлопчиків, причому у хлопчиків 6 років внесок цих факторів збільшується вдвічі; визначено рейтинг рухових якостей, які найбільше пов'язані з розумовими здібностями за дисперсійним внеском, та їх співвідношення у загальній структурі фізичної підготовки на заняттях з елементами туризму; розроблено педагогічні умови реалізації інтегрованого розвитку фізичних і розумових здібностей дітей 5 і 6 років засобами дошкільного туризму, що включають класифікацію форм роботи, періодизацію навчально-виховного процесу та його зміст.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури та практичного педагогічного досвіду фізичного виховання дітей дошкільного віку показав, що вимоги сучасного суспільства зумовлюють раннє навчання, інтенсифікацію навчально-пізнавальної діяльності, які викликають підвищені розумові і нервово-психічні навантаження, зменшення рухової активності дітей. Це спонукає до розробки інноваційних педагогічних технологій у дошкільному фізичному вихованні, які б змогли забезпечити інтегрований оздоровчий, освітній і виховний ефект.

Застосування засобів туризму і краєзнавства в процесі фізичного виховання в умовах дошкільного навчального закладу може сприяти реалізації завдань фізичного і розумового розвитку дітей. Але ті програми виховання та навчання дошкільників, що діють в Україні не передбачають організацію їхнього рухового режиму за допомогою засобів туризму, які б дозволили не тільки вдосконалювати рухову сферу, але й сприяти розвитку компонентів розумових здібностей. Такий підхід ще не знайшов застосування у практиці фізичного виховання дошкільних навчальних закладів.

2. Комплексне дослідження фізичного стану дітей виявило, що більшість з них мають гармонійний розвиток. У 5-річному віці антропометричні показники дівчаток

(довжина тіла – 96,4%; маса тіла – 92,9%; обвід грудної клітки – 92,9%) і хлопчиків (відповідно 97,5%; 95%; 82,5%) знаходяться у межах $M \pm 1\delta$. У віці 6 років показники довжини тіла, маси тіла, обводу грудної клітки у дівчаток (99%; 97%; 97% відповідно) і хлопчиків (98,2%; 100%; 96,2%) відповідають вищому від середнього, середньому і нижчому від середнього рівню розвитку ознаки. Необхідно відзначити, що наші висновки щодо гармонійності фізичного розвитку старших дошкільників збігаються з результатами інших досліджень, проведених у цьому регіоні (Переяслав-Хмельницький район Київської області).

Показники функціонального стану дихальної системи дітей досліджуваних груп суттєво відстають від середньостатистичних нормативів, однак частота серцевих скорочень дійсного спокою у 5-6-річних дітей та артеріального тиску відповідали віковим нормам.

Рівень фізичної працездатності за оцінкою індекса Руф'є у дівчаток 5 років ($M=11$ балів) і у дітей 6-річного віку – дівчаток ($M=11$ балів) і хлопчиків ($M=11$ балів) задовільний.

3. Дослідження рівня розвитку основних рухів (біг, стрибки, метання) свідчить, що серед дітей 5-річного віку високий рівень рухової підготовленості мали 32,2% дівчаток і 25% хлопчиків. Переважна кількість дітей цього віку мають задовільну рухову підготовленість (середній рівень – 46,4% досліджуваних дівчаток і 60% хлопчиків). Незадовільна рухова підготовленість (низький рівень) виявлена у 21,4% дівчаток і 15% хлопчиків. Майже однакова кількість 6-річних дівчаток мали високий і середній рівні – 43,9 і 48,8% відповідно, і лише 7,3% дівчаток виявили низький рівень рухової підготовленості. Шестирічні хлопчики майже пропорційно були диференційовані за відповідними рівнями розвитку моторики – високий (32,1%), середній (35,8%) і низький (32,1%).

Найвищі темпи приросту фізичних здібностей були відзначені у показниках гнучкості (дівчатка – 33,6%, хлопчики – 40,8%), динамічної витривалості (25,4 і 30,3% відповідно), швидко-силових здібностей (метання набивного м'яча: дівчатка – 35,3%, хлопчики – 22,2%; стрибок у довжину з місця – 18,2 і 25,2% відповідно), спритності (29,8%). Високі темпи приросту показників цих фізичних здібностей у віці від 5 до 6 років зумовлені тим, що цей вік є сенситивним для їх розвитку.

4. Отримані в результаті дослідження розумових здібностей дітей дані свідчать, що мовлення та операції мислення (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація) розвиваються гетерохронно. Найвищі темпи приросту були зафіксовані у хлопчиків у розвитку таких компонентів мислення, як порівняння (30,7%), абстрагування (22,2%), узагальнення (14,3%). Ймовірно, це пов'язане із віковим удосконаленням аналітико-синтетичної роботи кори великих півкуль головного мозку.

Також висока інтенсивність розвитку процесу мовлення була виявлена як у хлопчиків (12,7%), так і у дівчаток (9,5%). У показниках усіх інших операцій мислення дітей виявлено позитивну динаміку (від 3,9% до 10,9%).

Отже, можна стверджувати, що віковий період 5 і 6 років є сенситивним для розвитку психічних процесів мислення і мовлення.

5. Результати кореляційного аналізу дозволили підтвердити факт наявності взаємозв'язку у розвитку фізичних і розумових здібностей як у дівчаток, так і у хлопчиків 5- і 6-річного віку між такими руховими тестами, як нахил уперед стоячи ($r=0,27-0,30$), метання м'яча в ціль ($r=0,30$), та операціями мислення: аналізом і синтезом, швидкістю локальних рухів ($r=0,48$), метанням набивного м'яча на дальність та складовою розумової діяльності – конкретизацією ($r=0,36$); між стрибком у довжину з місця та операціями узагальнення ($r=0,39-0,36$) і конкретизації ($r=0,33$), що дає можливість цілеспрямовано впливати фізичними вправами на розвиток фізичних здібностей та опосередковано – на підвищення показників розумової діяльності.

6. Факторний аналіз структури рухової і розумової сфери дітей 5-го і 6-го років життя виявив, що діяльність дитини незалежно від її віку і статі визначають сім ортогональних факторів.

Спільним для факторної структури рухової і розумової діяльності дівчаток і хлопчиків 5-і 6-річного віку є наявність взаємопов'язаних факторів: показників фізичних здібностей, функціонального стану, фізичного розвитку, розумових здібностей.

Аналіз динаміки структури фізичних і розумових здібностей дітей 5-6 років свідчить про збільшення інтегрованих факторів з віком. Так, у дівчаток 6 років загальний внесок інтегрованих факторів збільшився від 42,3 до 58%, а у хлопчиків 6 років - від 48,9 до 82,8%. Це підтверджує нашу гіпотезу про доцільність розробки педагогічних умов, спрямованих на інтегрований розвиток рухових і розумових здібностей дітей 5-6 років у процесі фізичного виховання.

7. Результати факторного аналізу фізичних і розумових здібностей дітей 5-6 років дозволили виділити рухові якості, які більшою мірою пов'язані з розумовими здібностями. За рейтингом вони розподіляються так:

I – координаційні здібності (точність виконання просторово-часових та силових характеристик рухів; II – швидко-силові; III – швидкісні; IV – загальна витривалість; V – сила; VI – гнучкість.

Це дало змогу визначити співвідношення фізичних вправ різного спрямування у заняттях з елементами туризму: на координацію – 30% часу, швидко-силові вправи – 25%, на швидкість – 20%, загальну витривалість – 15%, силу – 5%, гнучкість – 5%.

8. Організаційно-педагогічні умови навчально-виховної роботи з використанням засобів дошкільного туризму забезпечували форми занять, періодизація процесу фізичного виховання та його зміст. Розроблено класифікацію форм роботи туристсько-краєзнавчої спрямованості з фізичного виховання у дошкільному закладі, де виділено три блоки:

- фізкультурні заняття з використанням елементів туристсько-краєзнавчої діяльності, які проводили не рідше ніж один раз на тиждень на відкритому повітрі на території дитячого садочка або за його межами (у природному середовищі); вони передбачали: переходи, прогулянки-походи, заняття-тренування, ігрові заняття, колові тренування, сюжетно-рольові заняття, дидактичні ігри;

- фізкультурно-оздоровчі заходи: засоби туризму вводили в ранкові та вечірні прогулянки не рідше ніж двічі на тиждень у формі екскурсій, цільових прогулянок,

топографічних прогулянок, рухливих ігор з пошуковими ситуаціями, ігрових комплексів у приміщенні, на території дитячого садка з використанням природних і соціальних об'єктів;

- активний відпочинок дітей: походи вихідного дня за участю батьків і туристські свята у формі ігрових комплексів.

9. Планування змісту і засобів інтегрованого фізичного та розумового розвитку старших дошкільників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності здійснювалося з урахуванням вікових особливостей розвитку фізичних і розумових здібностей дітей 5 - 6 років на період трьох сезонних циклів: осіннього, зимового і весняного.

Змістовий блок розробленої методики передбачає різні за змістом види туристської підготовки: теоретичну, фізичну, технічну, тактичну і психологічну.

Засобами туризму були фізичні вправи в основних рухах, які виконували у природному і соціальному оточенні, рухливі ігри з пошуковими ситуаціями, види спортивних вправ (ходьба на лижах, катання на санках), туристичні вправи.

Зміст теоретичної підготовки був доповнений розділами навчальної інформації сфер Базового компоненту дошкільної освіти України.

10. Критеріями ефективності розробленої методики слугували: динаміка показників морфофункціонального стану; динаміка захворюваності дітей в умовах експерименту; динаміка рівня рухової і фізичної підготовленості; динаміка рівня розвитку мовлення та операцій мислення.

Порівняння даних, які були отримані під час проведення педагогічного експерименту, свідчить, що в експериментальних групах у дітей 5 і 6 років (у хлопчиків і дівчаток) спостерігаються значно вищі темпи приросту у показниках фізичної підготовленості (54%) і розумових здібностей (60,3%), ніж у дітей контрольних груп (16,8 і 30,9% відповідно), а також зменшення індексу захворюваності.

Таким чином, проведені педагогічні експерименти підтвердили ефективність використання засобів дошкільного туризму і краєзнавства для підвищення рівня рухових та розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя в процесі фізичного виховання.

Наше дослідження не з'ясовує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Її подальша розробка може бути здійснена за такими напрямками:

- оптимізація процесу фізичної підготовки молодших школярів засобами туризму;

- розробка програми підготовки фахівців дошкільного фізичного виховання до організації і проведення туристсько-краєзнавчої роботи у дошкільних освітніх установах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ПРАЦЬ

1. Поліщук В.В. Організаційно-методичні засади фізичного і розумового виховання старших дошкільників в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності: Навч. – метод. посібн. – Переяслав-Хмельницький: Пальміра, 2007. – 168с.

2. Поліщук В.В. Оптимізація фізичного і розумового виховання дітей 5 і 6 років засобами дошкільного туризму //Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди: Наук.-теорет.зб. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – С.133-137.
3. Поліщук В.В. Інтеграція фізичного і розумового виховання старших дошкільників в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності //Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фіз. культури та спорту. - Л., 2005. Вип. 9. – Т.1. – С. 277 – 280.
4. Поліщук В.В. Технологія оцінки фізичного і психофізіологічного стану дітей 5-го і 6-го років життя в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності //Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Наук.-теоретичний зб. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – С. 96-99.
5. Поліщук В.В. Значення туристсько-краєзнавчої діяльності для фізичного і розумового розвитку дитини //Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фіз. культури та спорту. - Л., 2006. – Вип. 10. – Т.3 – С.437 - 442.
6. Поліщук В.В. Взаємозв'язок фізичних і розумових здібностей дошкільників 5-го і 6-го років життя //Спортивний вісник Придніпров'я. - 2006. - №2. – С. 126-128.
7. Поліщук В.В. Кореляційний аналіз взаємозв'язку показників рухової підготовленості, морфофункціонального стану і розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя //Спортивний вісник Придніпров'я. - 2007. - №1. – С. 56-58.
8. Поліщук В.В. Факторний аналіз структури рухової і розумової діяльності дітей 5 і 6 років //Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Вип. 44. Сер. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. - Чернігів, 2007. – С. 259-262.
9. Пангелова Н.Є., Поліщук В.В. Розумовий розвиток старших дошкільників в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності //Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх»: досвід, досягнення, тенденції: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Т., 2007. – Т. 2. – С. 43 - 46.

АНОТАЦІЇ

Поліщук Віталій Валентинович. Розвиток рухових і розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя в процесі фізичного виховання засобами дошкільного туризму. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Львівський державний університет фізичної культури, Львів, 2008 рік.

Дослідження присвячене проблемі інтегрованого розвитку рухових і розумових здібностей старших дошкільників у процесі фізичного виховання засобами дитячого туризму в системі дошкільних навчальних закладів України.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання дітей 5 і 6 років.

Предмет дослідження – вплив засобів дошкільного туризму на розвиток розумових і рухових здібностей дітей 5 і 6 років.

Мета – обґрунтувати зміст занять з фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку з пріоритетним використанням елементів туризму для підвищення рівня фізичної підготовленості, розумового розвитку та фізичного здоров'я.

У дисертації вперше доведено взаємозв'язок між фізичними і розумовими здібностями дітей 5 і 6 років у кількісних показниках кореляційного і факторного аналізу; визначено структуру й динаміку фізичних і рухових здібностей дітей 5-6 років, яка свідчить про збільшення з віком інтегрованих факторів фізичних та рухових здібностей як у дівчаток, так і у хлопчиків, причому у хлопчиків 6 років внесок цих факторів збільшується вдвічі; визначено рейтинг рухових якостей, які найтісніше пов'язані з розумовими здібностями за дисперсійним внеском та їх співвідношення у загальній структурі фізичної підготовки на заняттях з елементами туризму; розроблено педагогічні умови реалізації інтегрованого розвитку фізичних і розумових здібностей дошкільників 5 і 6 років засобами дошкільного туризму, які забезпечують класифікація форм роботи, періодизація навчально-виховного процесу та його зміст; доповнено наукові дані про особливості розвитку в онтогенезі моторики дітей 5 і 6 років, їхніх фізичних здібностей, психічних процесів мовлення і мислення, що характеризуються гетерохронністю, а також наявністю сенситивних періодів.

Ключові слова: фізичне виховання, дитячий туризм, фізична підготовленість, компоненти розумових здібностей (мовлення, операції мислення), інтегрований розвиток, діти 5-го і 6-го років життя, дошкільні навчальні заклади.

Полищук Виталий Валентинович. Развитие двигательных и умственных способностей детей 5-го и 6-го года жизни в процессе физического воспитания средствами дошкольного туризма. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. – Львовский государственный университет физической культуры, Львов, 2008 год.

Диссертация посвящена проблеме интегрированного развития двигательных и умственных способностей старших дошкольников в процессе физического воспитания средствами детского туризма в системе дошкольных учебных заведений Украины.

Объектом исследования является физическое воспитание детей 5 и 6 лет.

Предмет исследования – влияние средств дошкольного туризма на развитие умственных и двигательных способностей детей 5 и 6 лет.

Цель исследования – обоснование содержания занятий физической культурой детей старшего дошкольного возраста с приоритетным использованием элементов туризма для повышения уровня физической подготовленности, умственного развития и физического (соматического) здоровья.

Научная новизна исследования заключается в том, что впервые доказана взаимосвязь между физическими способностями и психическими процессами мышления и речи у детей 5 и 6 лет в количественных показателях корреляционного и факторного анализа; впервые определена структура и динамика физических и умственных способностей детей 5-6 лет, которая свидетельствует об увеличении с

возрастом интегрированных факторов физических и умственных способностей как у девочек, так и у мальчиков, причем у мальчиков 6 лет вклад этих факторов увеличивается вдвое. Впервые определен рейтинг двигательных качеств, которые в наибольшей степени взаимосвязаны с умственными способностями по дисперсионному вкладу, а также их соотношение в общей структуре физической подготовки на занятиях с элементами туризма. Впервые разработаны педагогические условия реализации интегрированного развития физических и умственных способностей детей 5 и 6 лет средствами дошкольного туризма, которые включают классификацию форм работы, периодизацию учебно-воспитательного процесса и его содержание.

Дополнены и расширены результаты исследований других ученых информацией об особенностях развития в онтогенезе моторики детей 5 и 6 лет, их физических способностей, психических процессов мышления и речи, которые характеризуются гетерохронностью, а также наличием сенситивных периодов, которые определяют избирательность педагогических воздействий.

В авторской программе интегрированного развития двигательных и умственных способностей детей 5 и 6 лет представлена классификация форм работы по физическому воспитанию в дошкольном учебном заведении с приоритетным использованием элементов туризма и краеведения: были выделены три блока – физкультурные занятия, физкультурно-оздоровительные мероприятия, активный отдых, куда были включены переходы, прогулки-походы, экскурсии, целевые прогулки, походы выходного дня с участием родителей и т.д. Определены подходы к планированию содержания и средств предлагаемой методики.

Ключевые слова: физическое воспитание, детский туризм, физическая подготовленность, компоненты умственных способностей (речь, операции мышления), интегрированное развитие, дети 5-го и 6-го года жизни, дошкольные учебные заведения.

Polishuk Vitaly Valentinovich. Development of motive and mental abilities of children of 5th and 6th year of life in the process of physical education by facilities of preschool tourism. – Manuscript.

Dissertation on gaining of scientific degree of candidate of sciences from physical education and sport after speciality 24.00.02 – physical culture, physical education of different groups of population. – the Lvov state university of physical culture, Lvov, 2008 year.

Research is dedicated to the problem of the integrated development of motive and mental capabilities of senior under-fives in the process of physical education by facilities of child's tourism in the system of preschool educational establishments of Ukraine.

Research object – physical education of children 5 and 6 years.

The article of research – the influence of facilities of preschool tourism on development of mental and motive abilities of children 5 and 6 years.

Aim – to motivate maintenance of employments of physical culture of children of senior preschool age with the priority use of elements of tourism for the rise of level of physical preparedness, mental development and physical (somatic) health.

In dissertation the intercommunication is first led to between the physical and mental capabilities of children 5 and 6 years in the quantitative indexes of correlation and factor analysis; definite structure and dynamics of physical and motive capabilities of children 5-6 years, which testifies to the increase with age of the integrated factors of physical and motive capabilities, both at girls, and at boys. Thus, at boys of 6 years the payment of these factors is multiplied twice; definite rating of motive qualities which are most related to mental abilities after dispersion payment and their correlation in the general structure of physical preparation on employments with the elements of tourism; the developed pedagogical terms of realization of the integrated development of physical and mental capabilities of children 5 and 6 years by facilities of preschool tourism, which include classification of forms of work, division into the periods of educational-educate process and his maintenance; the complemented scientific data about the features of development in ontogenesis of motorics children 5 and 6 years, their physical capabilities, psychical processes of speech and thought, that are characterized geterohronnics, and also presence of sensitive periods.

Key words: physical education, child's tourism, physical preparedness, components of mental abilities (speech, operations of thought), integrated development, children 5th and 6th years of life, preschool educational establishments.